

TATRANSKÉ TEXTY

Gustáv Kazimír Zechenter Laskomerský

SMOKOVEC

18. júna 1858

V júni sme boli so ženou na prvej návšteve v Krížovej Vsi. Zase som sa kochal pohľadmi na Tatry. Z oblokov test'ovho domu sa predstavujú v celej svojej velebe a ešte väčšmi, keď sa človek postaví na ktorýkoľvek z okolitých kopcov.

Po rovine sa zelenými nivami hadí Poprad, tam ďalej vidieť Belú a ďalšie obce, a až na ich pozadí sa dvíhajú nebotyčné, vždy znovu a inak krásne, obdivuhodné Tatry. Celý tento utešený, až strašne krásny obraz pôsobí o to silnejšie, že tieto strmé ozruty nemajú predhoria, ale jedným rozmachom vyrastajú z roviny, pričom nazerajú tam na severe do Haliče, na juhu do ďalekých hmlistých nížin Uhier. V porovnaní so štajerskými, korutánskymi, krajinskými a tirolskými obrami, ktoré som videl na vlastné oči a švajčiarskymi, ktoré som nevidel, títo sú iba chlapci; ale tamí zas majú okolo seba poriadnych odzgoňov; popri ich nohách, otlakoch a bokoch sa vypínajú zdatní šarvanci a prekážajú tak v priamom výhľade na starých pánov. Ale na Tatry môžeš hľadiť zoširoka od päty až po temeno, ba až do žalúdka im možno nakuknúť. A práve toto ich robí takými velebnými. Na prvý pohľad sa ich prekvapený cestovateľ až naľaká. Obdivoval som ich nespočetne veľakrát. Ale vždy to bolo z mojej strany s neopísateľnou pokorou.

Hlavný masív veľikánov pozostáva zo žuly, ruly a opuky. Zdá sa, že ony prerazili červený pieskovec (v Rakúskej doline), sú teda mladšie, podobne ako v okolí Nízkyh Tatier, najmä Ďumbiera. Z východnej strany Lomnického štítu vypína sa, opierajúc sa o stredný masív, vápenec. Nižšie dolu, po rovinách a kopcoch krížovoveského okolia, rozprestiera sa mohutný, treťohorný eocénový pieskovec rôzneho zrna. Tento pieskovec morského pôvodu obsahuje zvyšky morských, už málo rozoznatelných živočíchov, ľahko sa rozpadáva a je veľmi úrodný. Zriedka v ňom možno rozoznať korytnačky podobné malým ustriciam. Miestami obsahuje blýskavé sloje znamenitého kamenného uhlia, pravda, v malej miere.

Na majetku v Krížovej Vsi, ktorý test' nadobudol od Mariássyho a čiastočne od Berzeviczyho, rodil sa jarec, ovos a najmä zemiaky. Tých sa vysadilo až do tisíc metrických centov a vybralo sa okolo jedenást'tisíc. Rodil sa aj vynikajúci spišský hrach a ľan. Zemiaky sa spotrebovali výlučne

v pálenici na výrobu liehu. Okrem toho sa tu pášlo dvesto až štyristo kusov oviec a dorábala sa výborná bryndza.

Celý majetok spravoval test' s testinou. On mal na pleciach hospodárstvo a styk navonok, ona vlastnila domácu berlu, riadila kupectvo špiritusu a iných komodít a všetky ostatné domáce záležitosti. Držali si gazdu, asi osemnásť želiarov, páleníka, kuchárku, slúžky, všetkého spolu asi štyridsať ľudí.

Test' bol pohostinný, srdečný človek, dosť prístupný a žičlivý voči robotníkom, ale zároveň to bol aj povýšenec namyslený na svoj groš, bažiaci za povýšením, vyznamenaním a za zemianstvom. Často mi táto jeho úporná honba za popanštením bola odporná, i keď som uznával na druhej strane jeho dobré vlastnosti. Testiná bola príkladne pracovitá, vedela každú vec na groš premeniť. Ale pokiaľ išlo o namyslenosť - prevyšovala test'a o dobrú hlavu. Mala rešpekt len pred ľuďmi, čo mali veľké meno. Imponovalo jej všetko, čo nosilo *y* na konci a vozilo sa na štyroch...

Šťastliví a pričinní boli oni ľudia, lopotili sa o dušu, ale čert pýchy im sedel na krku. Driapali sa nahor. A bohužiaľ, toto nespôsobné, nemotorné habkanie za vysokým malo smutné, presmutné následky. Oni totiž, v tomto duchu nepokorného štréberstva, baženia za vyznačeniami, vychovali aj svoje deti, najmä synov.

Scelovanie chotára vykonalo sa štyri roky po našom sobáší: Grosserovský majetok mal 110,894 katastrálnych jutár. Mapu vlastníme podnes, ale majetok je už v rukách našich árendátorov, bratov Fehérovcov, od 6. decembra 1900...

Vtedy, 17. júna 1858 ráno, vyšiel som si na horný koniec chotára spolu s poctivým Bugšom. A tam som na jednom mieste, v strmom výmoli nad riekou Poprad, našiel skamenené drobné korytnačky a krásne, blýskavé kamenné uhlie. Ale len smidku. Na druhý deň ma test' pozval do Tatier.

V tom čase stál Smokovec v Tatrách ešte samojediný. Šumný, ale jednoduchý, nie taký, ako terajší Šmekš a jeho početní mladí kamaráti. Vystavaný bol hlavne z dreva, dôvodom jeho založenia boli pramene kyslej vody, pri ktorej sa kúpali a liečili jeho návštevníci. V čistej, čerstvej a bystrej vode. Najali sme si v hornom stavisku (bolo ich ešte poriadko) nocľah.

Večer bol tichý a v tejto veľkej výške, v susedstve ľadových a snehových zápolí, neobvyčajne teplý. Znamenitá atmosféra pre pohodlie a záhaľku. A tak sme besedovali a klebetili dlho do noci, na lavičke pred naším bydlom, tvárou v tvár utešenému krajobrazu. Keď mi otec dôverne - koreniac svoje rozprávanie smiechom - vyrozprával rozmarné historky svojich mladých rokov, ľahli sme si spať. On si zopár razy odfúkol, zaspal,

začal chrápať a vtedy, akoby na dohovorené znamenie, tamvon sa rozblýskalo a rozhrmelo tak, že som sa začal obávať, či sa celá Gerlachovka aj Lomnická na nás nezrútia. Ale chrápanie test'a bolo pre mňa neznesiteľnejšie, ako velebné hučanie hrmenia, čo sa odrážalo od brál. Pretože chrápanie hučalo, fučalo, pískalo a triaslo sa, potom sa zas pri zatažení dychu strácalo, až som sa naľakal, že sa mi test' ide zadusiť. Mučený tu piskotom, tamvon hukotom, vzal som, ja úbohý, celú svoju posteľ a prest'ahoval som sa do bočnej tesnej izbičky, určenej pre sluhu. Navrstvil som slamník, perinu, vankúše, háby a čo sa uniesť dalo na seba, uši som si striedavo zapchával všetkými prstami - ale nič neosožilo. Šeredné zvuky prerážali všetky nakopené hrádze. Sám osebe tenký, stlačený na dosku, vstal som na svitaní bez stopy odpočinku. Vstal aj test' - vyspaný, čerstvý ako orech a len sa čudoval, že v noci zúrila búrka a on o ničom nevedel.

Ráno bolo nebo pochmúrne, ovzdušie chladné, veterné a z času na čas poprchávalo. Naokolo hmla - výhľadu nebolo. V dôsledku týchto prekážok sme neuskutočnili svoj zámer a nenavštívili sme Studenú dolinu, ako sme pôvodne zamýšľali. Všetkých hostí bolo čo do počtu štyridsaťjeden, pri obede sme sedeli dvanásti. Patriarchálnym spôsobom mu predsedali majiteľ Rainer so ženou - znamenití, skromní, dobrosrdeční ľudia. Obed bol lacný a dobrý.

Jeden z prítomných - profesor kežmarských škôl - nám rozprával o hroznom nešťastí, ktoré sa práve pred pár dňami - teda 10. júna 1858 - tu v Tatrách prihodilo. Niekoľkí kežmarskí študenti sa vybrali na Lomnický štít a šťastne dosiahli vrchol. Že tamhore naozaj boli, dokazovalo ich rozprávanie o tom, čo všetko odtiaľ videli. Keď nadišiel čas návratu, bolo treba obísť isté nebezpečné miesto, akúsi štrbinu. To sa jednému z nich nechcelo, preto navrhoval kratšiu, ale nebezpečnejšiu cestu. Ostatní sa zdráhali, ale on sa nedal odhovoríť a smelo, junácky, ale veru nerozvážne, pri známej valaskej piesni „*Štyri kozy, piaty cap, kto vyskočí, bude chlap*“, rozbehol sa, skočil ponad priepastnú puklinu a - nedoskočil na druhú stranu, skĺzol a zmizol stratený v hĺbke, bez slova, bez stopy. Bol to syn kráľovského horára z Lúžnej, ak sa nemýlim, menom Neubauer. Otrasení a vydesení študenti tak rýchlo, ako len mohli, zbehli do Kežmarku a ešte večer oznámili trúchlivú zvesť. Viac týždňov ho potom hľadali, kým neporušené telo v snehu nenašli a nepochovali. S akýmiže pocitmi hľadieva jeho otec z lužnianskych hôr na Lomnický štít, tento ozrutný náhrobný kameň svojho syna?

Keď sa popoludní vyjasnilo, za ohromného vetra, že sme si až klobúky museli popriväzovať ručníkmi, sme sa vrátili domov.

ZELENÉ PLESO

12. – 13. august 1872

Bolo to v prvých dňoch mesiaca augusta roku 1872, keď sa naši bodrí národovci a spanilomyseľné národovkyne rozchádzali na všetky strany sveta z Turčianskeho Sv. Martina, kde sa zúčastnili na valnom zhromaždení Matice slovenskej. *Ibant qua poterant*. Na pošte nebolo miesta a železnica nešla ešte popri samom Martine. I najal som turčiansku košíčku v podobe válovice, zapakoval do slamy svoju čeliadku spolu so šesťdesiatimi škatuľkami, kufíkmi, batôžkami, rozlúčil som sa dňa 8. augusta popoludní s priateľmi - a hajde na Vrútky.

Doposiaľ prívetivé nebo sa ešte na revajovskom poli pustilo do revu. A tak sediac na bričke a brodiac sa v brečke vrútili sme sa po dobrej polhodinke do Vrútok. Vrútky sú prepamätným miestom. Následkom železničného spojenia vstúpili s Pešťou, Košicami a Bohumínom do rodiny. Ony dali pôvod zemianskej rodine Ruttkayovskej a pretože Lajos Kossuth mal ženu z Ruttkayovského rodu, stoja Vrútky i s týmto *ross tótom* v rodine a tak skrze Kossutha i s celou obcou Košúty, ktorá leží neďaleko Sv. Martina. No Vrútky sú pamätné ešte aj impertinentne zlou cestou. O iných pamätnostiach neviem. Mnohí ľudia majú tú zlú obyčaj, že pred obedom, aby im vraj lepšie chutilo, popíjajú slivovicu alebo iné tomu podobné. I táto zlá cesta cez Vrútky zdá sa mi byť takým horkým *appetitoriom*, aby snád vozenie sa na železnici tým lepšie pocestným na chuť padlo. Keby som bol ministrom premávky, uviedol by som zákon, aby každý kandidát slúžnovstva musel najprv aspoň tri roky ako cestár patvarizovať. Prvý rok by drvil skaly, druhý škrabal cesty a tretí rok by cesty posýpal štrkom. Hm, potom by vari cesty neboli *Strassenrauberi* nášho statku, riadu a života.

Pri takýchto reformátorských myšlienkach sme na stanici vystúpili z voza. Bolo vám tam stisku! Martinsí hostia sa hrnuli, zamieňali lístky nahor i nadol. Privalilo sa i štyridsať pltníkov, ktorí sa so svojim dreveným agentom mali ďalej plaviť po železnici. Objavila sa aj Piťova šedivá hlava medzi početnými svojskými černohlávkami. K tomu treba prirátať klarinety, fagoty, trúby, husle, basy, sláčiky - no trma-vrma, lom a cárach ako v Noemovom korábe. Pred pokladnicou stála mnohohlavá dokopy zlepená masa. Odzadu ma tlačil klarinetový piskor, od brucha dlhý rad mosadzných praciek pltnického opaska a pod nosom ma štekli kolofóniu natretý sláčik brnaveho Piťovho virtuóza. A keď som bol - podľa Lyellovej teórie - niekoľko razy vyzdvihnutý ako brehy Veľkej Británie v šerých vekoch, niekoľko razy dolu zhodený ako snemovný kandidát, po mužnom namáhaní - *strenuus labor omnia vincit* - dochytil som lístky a vybral som sa do čakárne. Keď sa človek vyberá na dlhšiu cestu, nachádza sa obyčajne vo

zvláštnom rozpoložení, povedal by som - rozčúlení. Netrzeplivo vyzváňaš nohami, a keď nemáš cviker, tak po plebejsky vlastnými okálmi zazeráš v tú stranu, odkiaľ má doskočiť vlak; kde-tu vrhneš okom i po svojich neznámych, tajuplných druhoch. Chodením, miesením zunovaný, sedím; sedím na kufríku s rozloženými nohami a bakul'ou značím archimedovské kruhy po nemej zemi. Vtom mi do kruhu vstúpi pravotár K. a zvestuje nám, že smer cesty až po mesto Poprad máme rovnaký. Bolo nám to vítané a uzniesli sme sa cestovať v jednom kupé. Ten kľúčik, ktorý i tie najtvrdsie srdcia otvára, otvoril nám kupé, a my sami, nikým cudzím nemýlení, putovali sme zbohom až do Popradu.

Čas nám ubiehal rýchlo a príjemne. Škoda len, že výhľad na krásne zoskupenia hôr a iné útvary zeme nebol dobrý, lebo sv. Florián, ten nebeský vodnár, džbán poriadne nahol a sochorce Nízkych Tatier ako aj Kriváň s kamarátmi zahaľovali oblačné dáždnyky. Ktovie, či to už nemala byť tá intráda Bielovej kométy. Po mlákach vyskakovali bublinky ako vlašské orechy, čo je tuším príznak dlhotrvajúcej sloty. Z krovu vozňov dažď zmýval bohumínsky prach, až potom v podobe čokolády stekal na všetečné nosy cestujúcich.

A tak to išlo s malými výnimkami až po Ružobreh. Hmly sa z najbližších dolín škriabali strmými grúňmi, nebeské oko vykuklo spoza širokoplecnatého Ďumbiera, slnko kráčalo po chlme Krížnej hole. No to všetko bolo len zívanie pred spánkom. Pozriem na stanicu - a tam vidím nášho Makovického! Ej, tejto statočnej chlapine tiež už mráz pod dášok sadol! Príjemný výhľad mi rýchlo vytrhol spred očí rozbehnutý rušeň, ale ostal mi aspoň ako predmet filologických úvah. V tom čase, pravda, to boli ešte iba etymologické a filologické debaty o „roj, rojko, rojčit“ atď., Európou nezatriaslo slovo, ale ja v akejsi predtuche začal som vám meno Makovický analyzovať, odvodzovať, privodzovať a pri svojom vlastnom vození sa odvážať a privážať. Pre pohodlnejšie rozmyšľanie ľahol som si na lavicu, oprel oči o povalu, prst o čelo a začal som takto rozumovať: mak je koreň, na ňom býva makovica, potom z toho Makovník, Makovický, Makuc, Mak, Mahon, Makkabeus atď.

Toto hlboké rozjímanie zabávalo ma až po Teplú (Lúčky), kde sa vysypala jedna čiastka Piťovej bandy. Zadychčaný, unavený rýchlym behom, vydychuje si vlak vo Sv. Mikuláši asi za hodinu, kde stroj i strojníci púšťajú do seba potrebnú vlahu. Pasažieri vystupujú z vozňov, vystierajú zmeravené údy po železničnom piesku, pobehnú do jedálne, kde sa každý podľa svojich síl jedením a pitím na ďalej potužuje. I ja som skočil do jedálne doniesť dačo do zobáčika svojim hladným vranám. A nafúkaný, obťažovaný žemľami, vraciam sa nazad k mojej klietke. Moja mlad' vytřča zobáky z okna: pí-pí-pí. Snažím sa, aby som im čím skôr vyhovel. Bežím z

jedálne von dverami, druhý pasažier s dvoma kuframi ponáhľala sa dnu. Brrrnk!... Zrazili sme sa dovedna ako sa Bielova kométa so Zemou dňa 13. augusta - nezrazila. Zaiskrilo sa. Carramba! Červený letel do pravej, ja - biely - do ľavej jamy. Kým som sa zbieral zo zeme, pomyslel som si na ten nápis na radvanskom kaštieli: *Turris laxa jacet, pondere pressa suo*. Keď som potom pokorne, za smiechu mladej chasy, pozbieral po celom peróne búclíky, vrátil som sa k vozňu a vidím, že je obklopený zvedavým obecenstvom. Na schodoch napaprčený stál náš spolucestovateľ pravotár K. a dnu ako líšky učupení sedeli dvaja komisvojažeri. Reči, ktoré si títo traja páni navzájom vymieňali sa ani v najmenšom nepodobali kurizovaniu, skôr predzvestovaniu vojny. Toto živé parlamentovanie vyvolala dotieravosť cudzích pánov, ktorí sa napriek upozorneniu konduktora a pána K. bezočivo votreli do vozňa. Moje hniezdo i s kvočkou čušalo utiahnuto ako krdlík splašených jarabíc. Dost' sa pán K. namáhal votrelcov von dostať; len tak-tak, že ich za pulidery nevytiahol. No neodbytníci sedeli ako na gleji. Vlak nebral ohľad na túto súkromnú zábavu, poberal sa ďalej. A títo traja kohúti, dvaja na cudzom a jeden na svojom smetisku, naďalej nemýlene naskakovali. Sprievodca rezignovane zavrel klietku. Hm, bol som zvedavý, čo sa bude diať. Hrebene im neustále navierali, ja som svojich verných koncentroval okolo seba. Pán K. ostal naschvál v bezprostrednej blízkosti ostro sekajúcich protivníkov. Spor sa stupňoval s rýchlosťou vlaku a ako to už medzi spolucestujúcimi býva, že si tu i tu ponúknu či tabaku, či cigárku, títo si ponúkali - zauchá. Ani veru neviem, ako sa naraz stalo, že odstúpili od vyvedenia. Zamknutí vo vozni, v tuhom lete, za hrkotania stroja a kolies - taká šarvátka by sa naozaj romanticky bola vynímala. No ale predsa len neprekypelo, hrniec sa zavčasu odtiahol od ohňa. Keď som úctivými, ale dôraznými slovami prosil, aby prítomnú ženu a vôbec nestranné poslucháčstvo od takýchto živých prednášok zašanovali, búrka sa rozťahla. Páčila sa mi nezlomná chladnokrvnosť a pravotárska pohotovosť v replikách. Keď už pravotár K. svojich odporcov kapacitovať nemohol a detronizovať nevedel, vystrel pozdĺž lavice jednu nohu, čím ich vytisol na najužšie miesto. Oni pri tomto atentáte na svoje pohodlie slávnostne protestovali, odvolávali sa na železničné pravidlá. „Doneste mi ich sem!“ odvetil pravotár, „potom zložím nohu dolu.“ Vytiahol z vrecka Chrástkov *Veniec piesní* a spolu s mojimi deťmi začal nôtiť ako kántor na utierni. Nato tí dvaja Sásici svoju *Wacht am Rein* - a tak to šlo pekne-krásne a veselo, až kým na Hochwalde posledný drozd neumíkol a priateľ i nepriateľ spali ako učedníci na hore Olivovej. Nebo sa zatiahlo modroplavými oblakmi, len *nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú*. Nad Kriváňom sa hadia strašné blesky, siahajú až po lomnickú žulu. Temné mrákavy opreté o sochorce Tatier odrážali sa ostro od bleskom zapáleného neba. Dunenie hromu

prerážalo i hrmot dlhého vlaku. Čo sa vlečie, neutečie. My sme sa nevliekli, ale dokonale ponáhľali.

Keď sme zastali v Poprade, bola tma ako v rohu. Tam nás už čakal povoz. Ale keď nám kočiš začal vysvetľovať, že za takejto tmavej noci vydať sa na cestu, znamená zahrávať sa so životom, rozhodli sme sa prenocovať v Poprade. Len čo sme vkročili do hostinca, ktorý v každom ohľade stál hlboko pod čiarou skromnosti, dovalila sa patália od Tatier, a to taká hrmavica, akých som v živote len málo zažil. Nazdával som sa, že už vtedy si nešťastná kométa pomýlila cestu a koncom chvosta vrazila do Tatier. Všetkých deväť vystrašených krčmárových deti sa zhĺklo k otcovi do postele. Bola to hĺbka ako faraónovo vojsko putujúce cez Červené more. Ráno som sa díval, ako sa rozpletali. Vyzeralo to, ako keď Špaňodolínčanky pletú čipky.

Nocte pluit tota, spectacula ráno vyvstali. Nastala tichosť, príroda sa ukázala pred nami učesaná, vyplakaná, ešte jej slzy stekali dolu lícami. O piatej hodine sme sedeli v koči a uháňali cez Spišskú Sobotu (Georgensberg), Matejovce, Lomnicu, Hundsorf (Huncovce-Psiare), Kežmarok, Strážky a Belú až sme šťastne došli o ôsmej hodine do Krížovej Vsi.

Tu som si žil v rodinnom kruhu ako Adam v raji, ako Cincinnatus zahľadený sám do seba, v očakávaní záhuby sveta. Netušil som vtedy, že mojej čeliadke hrozí hrozná záhuba, čo sa bohužiaľ asi po troch týždňoch naplnilo. Ako som už niekoľkokrát pripomenul, 12. či 13. augusta sa mala Zem prevrátiť po zrážke s kométou. Čo sa malo stať s nami, ľudskými červíkmi, to neviem; bezpochyby sme sa mali prepadnúť niekde do susedstva vymretých trilobitov. Hľadel som teda na mohutné Tatry a spieval som v tremole: *Sie naht, sie naht die fürchtliche Stunde...* Zaumienil som si, že sa nastávajúcemu útoku postavím tvárou v tvár, kým to celé nedohorí a podľa spôsobu praktických benedekovských vojvodcov budem skúmať okolie, kadiaľ by sa pri zrážke najľahšie uvrznúť dalo alebo strategicky povedané - kadiaľ by som v dobrom poriadku mohol ustupovať. A prišlo ráno 12. augusta.

Slnko krásne svietilo, ako už dávno nie. Ach, ved' tento zdroj života poslednýkrát posielal našej guli svoje oživujúce lúče. Dnes teda bezpečne mohlo i kus veselšie svietiť, keď nabudúce zmiznutím nášho sveta i tak usporí na kamennom oleji. Adié, domovina všetkých Evo-Adamových potomkov! Keď sa na večnosť lúčime s jedným milým, k srdcu prirasteným človekom, koľké bôle, koľké trpké city nás zachvátia. Nuž a keď sa so všetkým a všetkými, páni moji, to je strašný, hrozitánsky okamih... I ten najbiednejší chorľavec verí v možnosť svojho vyliečenia. Nuž hľa, ani ja som si celkom nezúfal, ale prechovával som nádej, že sa vari dobre

zagitovaná zemeguľa preda len neroztrepe. A tak pripravený na každú možnosť, vystupoval som ľahkým krokom na asi 7000 stôp vysoký kopec. Západné, starými vodami rieky Poprad vymyté brehy tohoto dlhého, až za Poprad sa tiahnúceho kopca sú vyryté účinkom častých studničiek. Tým sú otvorené oku bádateľa. Je to jednotvárnosť takmer vodorovne uloženého karpatského pieskovca, z ktorého tu lámu utešené kruchy rozličnej hrúbky.

Z Krížovej Vsi vidieť mostík asi 8 stôp dlhý, 2,5 stopy široký a 0,5 stopy hrubý a pred sypárňou je 2 côle hrubá a 8 štvorcových siah majúca tabuľa. Karpatský pieskovec je tu raz drobno, raz miestami hrubozrný, obsahujúci veľa bielej drobnej slúdy. Z ústrojných látok vidno len jadrá podlhovastých, nezreteľných lastúr a čierne pásy pravdepodobne pozostatkov bahnitých bylín. Len na jednom mieste som našiel pekné, ako do hrozna zlúčené šupinky veľkej korytnačky, zreteľné asi ako polovica lieskového orecha. Na inom mieste som našiel nepatrné, hoci na akosť dobré, blýskavé, tvrdé kamenné uhlie. Jemnosť, drobnozrnosť pieskovca pripúšťa hypotézu, že tu dlhé roky existovalo pokojné more. Zriedkavé pozostatky bylín poukazujú na to, že bolo málo rastlinstvom porastených ostrovov, alebo že tieto, kým sa v bahne utopili, zhnili, zmizli. Pravidelnosť vrstiev je dôkazom toho, že poloha pieskovca od jeho uloženia nebola narušená žiadnym vplyvom zvonku pôsobiacej sily.

Naraz som sa ocitol nad Hodermarkom. Obzor pohľadu sa rozširoval, ukazovali sa vyššie aj nižšie kopce, smerom na východ zväčša bezlesné, bezpochyby tiež karpatsko-pieskovcové, s výnimkou tých oproti Levoči, ktoré sú vyznačené bielou farbou, teda vápenné. Smerom na západ a juh otvára sa pred užasnutými očami pohľad na krajinu, ktorej podobnú v Európe len ťažko nájdeš.

Výška Tatier vlastne ani nie je to hlavné, čo omamuje a pôsobí na zmysly; je to predovšetkým tá okolnosť, že títo velikáni bez predhoria, bez všetkej prípravy zrazu akoby jedným rozmachom vystupujú z hornospišskej roviny. Ničím nezakryté prsto a naplno odhaľujú svoje široké prsia, vysoké temená. Smerom na západ, na vzdialenosť asi dvoch míľ vypínajú sa krásne, majestátne Tatry! Také sú čisté a tak blízko! Zdalo by sa, že ich možno rukou dosiahnuť. Títo obry, prechod zeme do neba, zľahka zadýchnutí fialkovým závojom, utešene sa odrážajú v rozličných odtieňoch od osvetleného modrého neba. Títo svedkovia pradávnych čias uchovávajú na svojej chladnej hrudi ložiská blyštiaceho sa ľadového mora, na pamiatku doby ľadovej. Oproti Liptovu, prešvihnúc sa v polkruh, utiahli sa zraku. Na juhu v tom istom smere ťahajú sa od východu na západ, v pásme asi osem míľ dlhom, Nízke Tatry, gemersko-zvolenské hole, počnúc od Kráľovej hole až po samú Prašivú. Hladké, vlnisté, omnoho nižšie, stoja k centrálnym Tatrám asi v takom vzťahu ako ministri ku kráľovi. I jedny i druhé Tatry

pozostávajú zo žuly, ruly a slúdových bridlíc, obrúbené sú mohutnými útvarmi jurasového vápna. Medzi riekou Poprad a Kráľovou hoľou nachádza sa krovu podobná, načernastá, melafýrová hora, nazývaná Strieborná. Tie druhé hlbiny sú vyplnené a vyrovnané karpatským pieskovcom, rozšíreným ďaleko v Galícii a Uhorsku; tým istým, čo v Galícii soľ a kamenný olej, v Uhrách i jedno i druhé ukrýva vo svojom lone.

Akúže to, reku, podobu dostanete zajtra, keď tá blúdica všetko dovedna strepe? Aké nové horniny sa pomocou vody, trením, teplotou utvoria? Ba či sa už dačo tomu podobného nestalo na svete, čo si teraz v poprelamovaných vrstvách nevieme vysvetliť? Rozhodol som sa teda, že na druhý deň vybehnem do Tatier, aby som tam, v lone velebnej prírody, zblízka videl a očakával predpovedanú katastrofu. Smejete sa?...

Prešiel som takto role, nivy, sosnové lesy, smrečinou vysadené bány, prešiel som malé kúpele Paradies, ležiace v úkryte bližšie ku kežmarskému chotáru, kochal som sa v bujnej kvetene. Zdvihol som niekoľko pekných exemplárov na nivách rastúcej *Polygala amara* a pri riečkach *Epilobium hirsutum*. Na hodermarských brázdach našiel som *Seseli annuum*, v bánoch *Succisa pratensis*, po lúkach *Scabiosa ochroleuka*, v briežku pod cestou pri samej Krížovej Vsi *Lamium album* a hojný *Galeopsis pubescens*, pri rieke Poprad obrovské *Rumex aquatica*, na bahnitých lúkach utešenú *Primula farinosa*, *Polygonum bistorta* a *Triglochin maritimum* atď.

Po obede toho istého dňa vybral som sa v sprievode svojho švagra, dvadsaťročného študenta, na ľahkom vozíku do Lendaku. Prebehli sme dlhú Belú popri novej dielni, kde sa mali vyrábať vaky bez švíkov (ktorá však vyprázdniac účastinárom vaky, už zanikla), zvtli sme sa na magurskú hradskú cestu, z ktorej sme však po chvíli zase odbočili na západ oproti Tatrám. Prešli sme Slovenskú Ves, obývanú početným zemianstvom, potom Výbornú až sme došli do Lendaku. Celý tento kraj od Krížovej Vsi pozostáva z karpatského pieskovca, ktorý je lemovaný oproti magurským horám jurským vápnom, oproti centrálnym Tatrám červeným pieskovcom a tieto horniny prerážajúcou žulou. Sklon roviny k rieke Poprad je len dôsledok vymytia (detritus) spôsobeného Popradom. Bez tohoto pôsobenia by úroveň karpatského pieskovca tu, okolo Lendaku, musela byť v jednej rovine s vrcholcami kopcov toho istého druhu za Popradom.

Mne je Lendak z osobných dôvodov príjemný ako sídlo priateľ'a farára Jána Stilla, ktorý nás samozrejme prijal vďačne, priateľsky. Ale táto odľahlá, na okraj okolia vytisnutá obec (ako jej nemecký názov *Landeck* znamená), má aj svoje miestne pamätihodnosti. Patrí medzi ne starobyľý kostol a vedľa neho stojaci kaštieľ patriaci Paločayovcom. V časoch zálohu šestnástich spišských miest poľskému kráľovstvu bol tento kaštieľ kláštorom hyerosolimitanov, bdiacich mníchov, ktorých povinnosťou bolo

každú hodinu dodržiavať „horu“, čiže modliť sa v kostole. Kvôli tomu bol kláštor spojený s kostolnou vežou a chórom dlhou drevenou chodbou. Stopy toho vidno ešte i teraz, ako aj baršúnovú prikrývku, ktorou v nočné hodiny prikrývali zvon, aby pri zvolávaní k „hore“ nerušil pospolitý ľud. Prikrývka tlmila a miernila zvuk zvona. Oltárny obraz má krídlové dvere a je ozdobený rezbárskou prácou. Práca sa veľmi podobá drevorezbám na oltári a dverách do sakristie v nemeckom kostole v Banskej Bystrici, akoby bola jednou rukou robená. Podľa môjho názoru pochádza z 13. alebo 14. storočia.

Na druhý deň (13. augusta) po piatej hodine rannej vydali sme sa na koči pána farára a v sprievode jeho kočiša na cestu. Prechádzali sme jednotlivými pahorkami, vysadenými poväčšine zemiakmi, bežiacimi rovnobežne s ihličnatými lesmi po pravej ruke. Blížili sme sa stále viac a viac ku strmým, ohromným horám. Rovno pred nami sa v rozľahlej rovine rozprestierali široko-d'aleko smrekové a jedľové lesy pripomínajúce čierne more. Listnaté stromy sa tu takmer nevyskytujú.

Po uplynutí dobrej polhodiny spustili sme sa do čarovnej, divokej, chladným smolovým výparom páchnucej Ždiarskej doliny. Je úzka, dookola vysoké steny - odspodu lesnaté, zvrchu holé, to zápolisté, to trávnaté, to kosodrevinou porastené. Spodkom sa valí čistá, zelenkastá riečka Bielka. Dolomitové okruhlice na dne tohoto potoka mihotajú sa ako keby boli živé. Zápole vrcholov ťahajú sa v pruhoch, snehobiele, podobné veľkým diadémom. Popri Bielke ťahá sa hore cesta do Hlbokej doliny a na Javorinu. Živý to obraz podhôľnych krajov! Pri píle, pred ústím doliny, prekrížovali sme Bielku práve tam, kde sa tento nezbedník a tatranský divoch spod vysokého mosta hádže hladkou skalnatou dlážkou s hrmotom do žumpy, natešený, že sa z temných dolín na svetlo dostal.

Peniaca voda, machom husto obrastené pobrežné skaly - všetko toto lemované spredu modrastými jelšami a odzadu smrečínami, môže podať maliarovi vd'ačný, veľkolepý, hodnotný obraz. Svedkom toho bol hneď náhodný turista, ktorý včasnou púťou už unavený, odpočíval v chládku, vystretý na zelenom machu nad vírom potoka.

Ešte asi hodinu sme sa viezli takmer po rovine, na samom úpäti Tatier, pekným tieňavým lesom. Obišli sme sprava Kícoru a Kobylí vrch, zostúpili sme z voza a poberali sme sa na vlastných nohách hore strminou k salašu. Od salaša obrátili sme sa do Rakúskej doliny (Rokserthal) v severozápadnom smere a tu vlastne, a po prvý raz, vstúpil som do svätých tatranských dolín.

Chvíľu sme išli úbočím takmer vodorovne, ale akonáhle sme prišli na dolinu, začali sme vystupovať stále vyššie a vyššie. Rakúska dolina je tesná a hlboká, posiatá vápennými a žulovými balvanmi, porozhadzovanými bez

ladu a skladu. Sú to pozostatky gazdovania rozhnevaných prívalov. Potôčik posilňovaný vodami zo všetkých bočných úžľabín je v ustavičnom škrekl'avom boji s hatiacimi skalami a naváľanými klátmi. Ledva jeden hukot zanikne, už druhý zase počína a to ide v jednostajnej rozmanitosti krok za krokom hore. Boky doliny sú z obidvoch strán obrastené stromovím. Pri zákrute doliny po pravej strane vidieť vrchol Železných vrát s veľikánskymi vápennými stúpadlami nazývanými Jatky. Toto pomenovanie je vraj podľa toho, že sa na tých stúpadlách pobilo veľa statku, ktorý popadal dolu.

Rakúska dolina oddeľuje jurský vápenec od žuly, ktorá ho predchádza. Na niektorých miestach som videl červený pieskovec, vrstvy ktorého sa očividne prepádajú pod vápenec, kde som pozoroval aj neurčité ústrojné zbytky. O dlhom a pomerne starom veku týchto usadenín hovorí aj tá skutočnosť, že sú na nich nakopené 4000-5000 stôp silné vrstvy mladšieho jurského vápenca a obe tieto horniny a usadeniny (jurské vápno a červený pieskovec) zdajú sa byť podľa svojej polohy nachýlené von od centra žulových Tatier, preborené neskôr pozdvihnutím tatranskej žuly. Pod Ďumbierom, pri Mýte, Bystrej a zo strany Liptova poniže Boce, tiež je na okraji žuly rozložený červený pieskovec.

V Rakúskej doline ušklbol som si do bylinárskej kapsy: *Delphinium elatum intermedium*, *Galium silvestre glabrum*, *Hieracium bifidum*, *Cimicifuga foetida*, *Campanula rotundifolia*. Vzal som si tiež po kúsku červeného pieskovca a vápennej breccie.

Pod Glinkou sa začína strmý chodník, po ktorom z úkrytu hlbokkej doliny zase vystupuješ na širší svet. Zastali sme pod strmým sedlom. A tu som veru začal pochybovať, či sa môžem naďalej spoľahnúť na svoje nohy. Kvôli posmechu nechcel som sa vrátiť - a tak sme išli za vodcom, ktorý nás ustavične povzbudzoval, ďalej. Ech, išlo to tvrdo, ale nad moje očakávanie, išlo to! Vládol som viac, ako som si trúfal. Kyvkali sme sa po namrvených skalách nanosených vodou z hlinkového žltého úšustu prťou hore. I netrvalo to dlho a vystúpili sme, po opustení lesa, na rovinu hole. Taký som bol čerstvý, že po prekonaní prekážok zoči-voči Lomnickému štítu, bol som schopný na svojich polstoročných nohách zaskočiť si „frišný“, čo ani môj mladý druh nedokázal. Škriabali sme sa hore rukami nohami, takmer nosom sme si pritom pomáhali, keď sme stretli Rakúšana⁴⁰ ženúceho kone z paše. Popravde rečeno skôr hnali ony jeho, lebo ich tou strminou musel takmer na chrbte niesť.

Cestou popri prti zbieral som: *Galium sexatile* a *Cirsium erysithales*. Nad Glinkou, na bielych vápenných vysokých a dlhých terasách pripomínajúcich police, pásli sa stáda veselých oviec, ktoré vyzerali sťa drobné biele bodky.

Za chrbtom pod nami živorí až po vrch sedla sklúčený, dlhým machom *Usnea barbata* ošedivený, zakrpatený les, ktorého haluze sú všetky na juh, oproti slnku obrátené, v rovnom smere začesané, takže polnočná časť stromov zdá sa mať rovno predelený pútec. Hrebeňom, čo ich tak začesáva, sú od Tatier zostupujúce fujaky.

Obraz pred nami nadobúda zvláštny ráz. Rovina s trávnikmi bez stromov, len kde-tu porastená limbami, ale tým hustejšie kosodrevinou. Napravo sa rozkladá Zelená brána, pred nami na sever Predné Med'odoly (Kupferschacht), za nimi Zadné Med'odoly, ktoré sa začínajú pri vrchu Kopa, tvoriac osobitnú dolinu. Vôbec musím podotknúť, že sa táto široká dolina, na ktorej teraz stojíme, delí na dve doliny a to na dolinu Zadných Med'odolov a hlbokú pamätnú dolinu Zeleného plesa.

Zarazený som zastal, keď som hodil okom do tejto doliny, vrytej na ľavom brehu, s jej do neba čnejúcimi, strmými, šedofialkovými, karmazínovými stenami. Mráz ma prešiel, keď som nazrel do tých pochmúrnych, prísnych ťahov prírody a zamrazilo ma aj v dôsledku vetra vanúceho od nakopených snehových plachiet z úzadia hrtana pekelnej tlamy. Ľadu a snehu je tam hojne pre cukrárov celého sveta! Toto pekné, ale vo všetkých svojich rozmeroch hrozitánske, divadlo má podľa fantastickej predstavy podobu obrovskej tlamy. Jazyk predstavovalo Zelené pleso, hrtan je obklopený sánkami a strašnými, krížom krážom dopukanými zubami a klami, strašnými to bralami. Najvyššie výbehy sú tri posledné vystupujúce vrcholce Lomnického štítu. Z tlamy dolu gambou tečú tej potvore ustavične slinky, čiže potôčik poskakujúci zo Zeleného plesa nadol, do doliny.

Na pravých úbočiach, vo výške asi 6000 stôp pásli sa kone a voly. Pre diaľku a kosodrevinu sotva bolo možné rozoznať statky voľným okom, zato vravu pastierov bolo počuť znamenite. Náš Ondrek so svojim bratom, ktorý tam hore až pri samom nebi pásol, viedol taký dialóg, akoby obaja sedeli za jedným stolom. Mohol som si oči vyočiť, a predsa som toho bruchovravca nevedel rozoznať. Bolo to naozaj smiešne. Útulkom pastierov v čase búrok, dažďov, chumelíc a nocí sú chlpaté kosodreviny (*Pinus pumilio*), ako sme to videli v ohniskách. Dávajú im prístrešie i znamenité palivo. Pravda, požiadavky na pohodlie u takého človeka sú veľmi skromné.

Táto rovina, ktorou teraz napredujeme, Predné Med'odoly, je asi 180 stupňov široká a trištvrte hodiny dlhá, s mnohými jamami podobnými banským. Z pravej strany, ako už bolo povedané, je ohraničená hôľnymi pasienkami, zľava lemovaná násypom, tarasom, morénovou hrádzou. Odtiaľ sa spúšťa úvalom do doliny vychádzajúcej od Zeleného plesa. Až po taras driapu sa všetečné, kostřbaté, zmrzačené smriečky. Ale iba jednotlivo.

Tie tarasy - v Alpách ich nazývajú morénami - objavujú sa všade pod úbočiami vysokých strání a pred dolinami. Jeden taký veľký možno vidieť od samej hradskej pred Studenou dolinou. Sú to pozostatky a svedkovia pravekej doby ľadovej, keď Tatry boli oveľa vyššie ako sú dnes. Všetky tieto tarasy a mrvy v dolinách sa utvorili na úkor tatranských výšin. Ten balvan, čo z nich raz dolu zletel, viac hore nevyjde. A tak vždy len ubúda, ubúda, ale nepribúda. Ľad, ktorý sa v úšustoch, ako to podnes v menších rozmeroch vidíme na našich holiach, jednostajne, ale pomaly pohyboval, hnal so sebou, na sebe a pred sebou množstvo poodlamovaných, dodrúžganých balvanov. Došiel po istú vzdialenosť, a keď už ďalej nemohol, zastal a roztopený zložil v podobe hrádze aj kamenie, ktoré dopratal so sebou na hromadu, ako to teraz vidíme. Ak sa z viacerých úbočí a dolín zišli lavíny a prekrížovali si navzájom cesty, uložili i tarasy v prepletaných čiarach. Ak taras uzatvoril naprieč niektorú dolinu, keď vody nemali voľného odtoku, utvorili sa za ním jazera. Kde si jazerné vody alebo návalom alebo stálym vymývaním prerobili cestu cez hrádzu, tam s ponechaním stromového tarasu zase stiekli dolu. I tu, v Predných Meďodoloch zazreli sme kotliny, ktoré kedysi boli jazermami. Tu sa buď voda z nich prežrala, buď boli časom zamúlené. Teraz je ich dno zaplnené sčasti skálami, sčasti rárohami.

Pokračovaním Predných Meďodolov sú Zadné Meďodoly. Je to dolina užšia, úplná. Túto dolinu sme zanechali napravo, obrátili sme sa na juh, smerom k Lomnici. Pomenovanie Meďodoly pochádza od medených baní, ktoré tu kedysi existovali na styku vápna so žulou. Či pre neprístupnosť, či pre zimu a či pre nedostatok rudy a potrebného materiálu, napríklad dreva, baníctvo zaniklo. Ale kedy vlastne - to neviem povedať. Ani náš Ondrek to nevedel, ani to, kde sa presne dolovalo⁴⁵.

Na spomenutej rovine Predných Meďodolov nazbieral som: *Silene acaulis*, *Trifolium badium*, *Sedum repens*, *Oxyria digyna*. Pod Kopou: *Gentiana acaulis* a utešený, na okraji kosodreviny rastúci, *Hieracium aurantiacum*. Podobá sa mu v záhradkách pestovaný „pán urodzený“.

Čím ďalej, tým je kosodrevina hustejšia, podobá sa nepriechodnému kobercu. Stojíš v ňom, zasadený až po pazuchy, pred seba dovidíš ďaleko, ale: „*stoj noho, kamkoli kráčiš!*“ - Nohy sú ti ako v putách okované, zamotané haluze ťa nechcú pustiť, aby si mohol skúmať tajnosti nimi obývaných kotlín. Sú to verní, ale pre nás nepríjemní strážcovia Tatier. Keď sa dostaneš do oázy zo všetkých strán obkľúčenej kosodrevinou - až ťa strach prejde: kadiaľ von z konopí? Ostré oko nášho vodcu našlo tesnú, ovcami vychodenú cestičku, ktorou sme sa potom ďalej a namáhavo borili napred. Došli sme k malému čierno-hnedému, zahŕňajúcemu plesu. Skala

doň hodená temno čľupla - bolo hlboké. Obrastené kosodrevinou ležalo pred nami ako mŕtve.

Ondrek nám rozprával - a že to má byť skutočne pravda pravdúca - ako tam raz starého valacha, spiaceho na brehu, víla zväbila do plesa. Nuž pochybujem o tom, že by ona, biela, v tom plese bola prebývala. Hnijú v ňom napadané byliny a od toho, myslím, pochádza tá jeho tmavá farba.

Ešte sme prekročili jednu nevel'kú priehybinku - a stáli sme nad Dolinou Zeleného plesa. Otvoril sa pred nami jeden z najkrajších tatranských obrazov, bezprostredne oproti trom lomnickým končiarom. Zelené pleso sme ešte pre balvany, kosodrevinu, limby a tam dolu na doline pre mohutné tarasy nemohli vidieť. Obrátil som sa z tohoto miesta tvárou v tú stranu, ktorou sme prišli hore; ale tu bol obzor zatvorený a okrem okolitých vrchov výhľad na spišské roviny, na diaľny svet nebol odtiaľto žiaden. Mysel' človeka bola odkázaná a bez rozptyľovania sústredená na tajomnú hĺbku hŕľneho života. A tak uprostred týchto brál, presahujúcich všetky naše rozmery a váhy, zoči-voči drzým žulovým stenám, kolmo vystupujúcim do výšavy, ďaleko od ľudských diel a obydlí, v neobyčajnom kraji nepoškvrnenej dielne mohutnej božej prírody cítil som sa byť - napriek nekonečnému obdivu - predsa len ako opustené, malilinké zrnko prášku. Duch vznáša sa vysoko ponad pyšné končiare Lomnického štítu, ba prekonáva aj ešte vyššie letiaci obláčik, podobný závoju - len telo akoby ochabovalo, akoby ho tie ozruty zrážali k zemi. Na prsia mi zaľahla úzkosť, zdalo sa mi, že ma tie hrozné končiare už-už privalia a rozmliaždia.

„Stúpajme, páňko, stúpajme, zavolá Ondrek a tak sme sa ďalej predierali stále hustejšími chuchvalcami. Tieto miesta neboli Ondrekovi neznáme, často tu chodieval na horec (*Gentianu crutiatu*) pre kežmarskú lekáraň, ale teraz to chvíľami vyzeralo tak, že mu dochádza Adrianina niť. Krvopotne sme sa prebýjali, ba došlo aj na to, že pri spúšťaní sa dolu museli sme sa plaziť po bruchu, prevrtávať sa popod zamotané pletence kosodreviny, pretáňovať sa cez balvany ako po stupkách. Keď sme sa aj z času na čas narovnali, hneď zas sme boli nútení plaziť sa ako hady v uzloch kosodrevinových cárachov. Pri plazení sme sa navzájom aj potratili.

Ja som sa prvý ocitol na tarase Zeleného plesa. Ondreka som poslal naspäť, aby privolal švagra, ktorý bol už taký hladný, že sa pásol na čučoriedkach (*Vaccinium myrtillus*). Medzitým som obišiel jazero, prešiel som na náprotivnú stranu, tam som sa doslova hodil o zem a vyčkával druhov.

Veru, už bol zvrchovaný čas na odpočinok. Nohy ma páľili a v útrobach cigáni vyhrávali. Pohľad na pleso je prekvapujúci. Neudiví vás jeho veľkosť, ani veleba, ale malosť. Je to nepatrná mláka, pripomínajúca beliansky tajch pri Štiavnici v čase suchého leta. Prehodiš ho skalou na

všetky strany a jeho hĺbka nikde nie je na siahu. Voda prúdiaca odspodu je čistá, priehľadná ako sklo a veľmi studená. Živočíchy som tam žiadne nespozoroval, asi pre veľkú zimu. Dno jazierka je biele, svetlá žula, voda farby svetlozelenej ako smaragd. Odtiaľ pomenovanie Zelené pleso. Tam, kde voda prúdi, pohráva sa s nabelavým pieskom. Je to pekný pohľad. Z toho drobnozrnného žulového piesku vzal som si za hrst' so sebou.

Prsia Zeleného plesa, stará hrádza - moréna - sú uprostred preborené hlbokou úžľabinou, kadiaľ teraz odteká voda. Kedysi táto hrádza zatvárala dolinu asi vo výške 8 stôp, vtedy i pleso bolo hlboké a široké. Neuplynie storočie a pleso zanikne, pretože od zadných, strmých lomnických stien je vždy viac a viac zanášané popadanými skalami posúvanými snehom a dažďom. Na svojom najširšom úseku meria Dolina Zeleného plesa asi 300 siah. Z dvoch bočných strán je ohraničená kolmými zápol'ami, odzadu asi 12 siahovým previsom - stupkou; od tohoto previsu ťahajú sa nahor, až pod samé lomnické vrcholce, ľadové a snehové polia, žriedla šumiaceho vodopádu, ktorý po tom, ako padne z previsu, umlka a mizne a už počuješ len jeho klokot pod navršnými skalami a žblnkanie, keď sa veselo a ihravo tlačí na svetlo od dna Zeleného plesa. Brehy plesa sú posiate skalnými balvanmi rozličnej veľkosti, porozhadzovanými bez ladu a skladu. Ich domovinou sú dopukané žulové veže.

Južne od plesa pomedzi skaly a nad nimi rastú: mach, kosodrevina, limba (*Pinus cembra*), ba kde-tu aj odvážny *achale* a chúlостivá jarabina (*Sorbus aucuparia*). Nad plesom končí aj táto zostava, iba po zemi sa v pokore plazí vrbienka (*Salix retusa*) s blýskavým širokým listom. Napravo od plesa, za našimi chrbtami, cvála a potom jedným skokom sa valí z kolmej, hladkej zápole vodopád podobajúci sa najskôr dažďu, potom prachu a tratí sa v hrubozrnnom snehovom výmole. I zrak i sluch si tu prídu na svoje. Ale aj žalúdok sa domáha svojho.

Políhali sme si teda na bujný mach a rozložili tábor neďaleko tohto vodopádu. Zatíchli sme, len zubami sme pracovali ako tie hyeny. Namáhavá chôdza, ovzdušie bohaté na kyslík umocňovali trávenie a dobré víno, obložené snehom, valilo pred sebou celé morény chleba, syra, salámy a plnilo bezdné žalúdky. Tu máte recept pre tých, čo im zle trávi: len ich tam, do Tatier!⁵⁰ Keď sme tak asi dve tretiny zásob boli už spratali, začali sa nám pomaly i jazyky rozväzovať a náš topograf nás poučil, že tamto nad nami - mal som si krk vykrútiť, keď som pozrel hore - akási víla zlatý poklad stráži, že je tam vraj zlata nevidane^{50a}. Tam vraj raz zlý duch pastiera za šticu vyniesol, nasypal mu za čiapku zlata a potom ho strčil dolu. No, ten sa iste nikomu nepochválil. Že v tatranskej žule zlato jestvuje, je vec dokázaná; nachádza sa postriekané v zrnkách v žabici, ale jeho dolovanie v takých nepriaznivých podmienkach a neistom množstve sa hľadačom nevypláca.

Oproti nám čnie malebná zápol'a podobná cukrovému klobúku. Za ňou vykukuje ešte niekoľko štrbavých ostrých zubov a vyššie nad nami, medzi tým klobúkom a tými zubami rozprestiera sa sedmoro plies. Rovnou čiarou to síce nie je ďaleko, ale medzi nami sú hrozné strminy.

Nuž a kométa?... Po kométe ani stopy!

Vysoko nad nami zahučal vietor, pošibal šedivé hlavy troch vrcholcov. Pri nás, okolo nás - tíšina. Príjemne, ako kurencom pod perím starostlivej matky. Oblaky sa rozutekali, nebo sa vyjasnilo a slnko nás bez prekážok ohrievalo a ohrievalo až nám pot cícerkom stekal. Ľadoveň Božskej komory povolila a vodopád sa rútil zo skoku s ešte väčším hukotom a zásoboval jazierko čerstvým materiálom. Ach, však by ho nezlízali cukrári celého sveta!

Po dokonalom obede a krátkom odpočinku podišiel som k spomenutému vodopádu. Priestor medzi skokom a jazierkom je vyplnený bez ladu a skladu porozhadzovanými balvanmi pochádzajúcimi z Božskej komory a hen od lomnických vrcholcov. Dajúže tie ohňa, keď sfičia dolu! Niektoré sú také veľké ako domy. Na jeden z nich som vyliezol a pár čiarami nakreslil znamenité malebné okolie. Na týchto veľkých balvanoch ležia, akoby tam boli naschvál rukou položené, malé ostrohranné kusy čerstvého lomu. Sú to alebo úlomky väčších padajúcich balvanov alebo tam úsustom zanesené kamene. V žule sa nachádza v malých pásoch epidot, ktorý by tam, pri siedmich plesách, mal byť výraznejšie zastúpený. Opisujem to všetko príliš podrobne a zdĺhavo a predsa mám pocit, že som zďaleka nevy povedal všetko, čo som mal rozložené pred očami. Podat' verný obraz týchto mohutných prírodných krás - to sa sotva podarí tomu najlepšiemu básnikovi či maliarovi a tým menej mne, ktorý si takéto nároky robiť nemôžem.

A keď mi veselé snehové pole iskriace od slnka už začínalo unavovať užasnuté oči, zostúpil som z toho prestola, zišiel dolu k jazeru a obrátil som sa k útlým bylinám a svojej botanickej zbierke. Na prvý pohľad vidieť, že kráľovstvo rastlín je tu len milostivo trpené. Dominantnosť ozrutných zápolí je taká absolútna, že nepripúšťa, aby rastlinky svoje hlávky vyššie pozdvihli. *Exhumiliate capita vestra!* Všetko to tu čupí v poníženosti. Hoci sú hlávky krásne sfarbené a vyčesané - sedia na krátkych hrdielkach. Tak som sa teda zišiel s *Chrysanthemum alpinum*, *Senecio subalpina*, *Saxifraga Aizoon*, *Saxifraga Aizoides*, *Rhodiola rosea*, *Ranunculus montanus*, *Salix retusa*; tá posledná sa v prílišnej pokore až po zemi plazí. Studenú, tvrdú, bezcitnú skalu prosí o útulok.

„Domov!“ zavelil Ondrek a bol koniec môjmu sladkému rozjímaniu. Nasilu som sa musel odtrhnúť od pozorovania tajných tatranských vitrín.

Vydali sme sa na cestu, ale nie na tú, ktorou sme sem polkruhom prišli zhora, lež dolinou, rovno popri potôčiku Zeleného plesa. Prť bola vychodená, pomerne dobre prístupná, viedla nás cez tarasy a vyschnuté jazerá pomedzi skaly, kosodrevinu a čoraz častejšiu limbu. Pokiaľ ide o konáre sa limba podobá na borovicu, pňom pripomína smrek. Ale chýba jej štíhlosť. Nie je taká vysoká a končísa, skôr ako nemotorná pyramída. Šišky má veľké, okrúhle a vyhl'adávané pre znamenité masné jadrá. Ale nebolo ich vidieť.

Podľa Wahlenbergových meraní leží Zelené pleso vo výške 5035 rýnskych stôp⁵² nad hladinou mora. Vzduch v okolí je čistý, ozónový, presiaknutý smolnatým výparom kosodrevín a v údoliach smrečín, obloha čistá, nezatahnutá prachom, voda priezračná, čerstvá, ľahká. Neďaleko odtiaľ sa rozprestiera salaš - bolože by to sanatórium, keby to miesto nebolo tak ďaleko od ľudských obydľí, neprístupné, prichladné, ostrým vetrom vydané napospas. Pri našom spiatočnom pochode mi zrazu bolo nápadné, že koľko dolu, toľko zase hore sa máme štverať, pod nám už známou Glinkou. Keď som sa na to dotazoval, nuž Ondrek odvetil, že by nám ešte chcel ukázať salaš. No toto! Daj sa mi Bože, máš nám ty čo ukazovať! I oboril som sa naň, nasrdený nad toľkou daromnou námahou:

„Hrom do toho, Ondrek!“ zakričím tak, že sa posledná slabika stonásobne od prekvapených bráľ odrážala, „nuž či ste sa spochabíli, že nás takto pre nič za nič unúvate?! Ved' ja som v živote viac salašov videl, ako sa vám sníva!“

„A vari ste boli, pátko, honelníkom?“ opýtal sa natešený Ondrek.

„Ani honelníkom, ani popolvárom, ale či viete, že ja som v Brezne videl viac salašov, ako tu máte oviec? Tam do roka toľkú hrudu syra uhnetú, ako tamto celá lomnická homoľa! Nuž tak!“

„Ach, no toto?! A či vy, pátko, poznáte Brezno?“

„Na môj veru, za pätnásť rokov som sa mu dobre prizrel do očí!“

„Vari naozaj?! A môj brat tam slúžil!“

„Kde, u koho?“

„Ale u voliakeho dochtora. Štefan by vedel, ja neviem ako ho volajú.“

Poškrjabal som sa za uchom a hlboko zamyslel: „Uch!... hrom mu do pečene!“ „Štefan? - nuž teda - ten dochtor som ja!“

Nastal radostný výjav plný prekvapenia. Tam pod vrcholcami tatranských žúl, kde sme sa temenami dotýkali nebeskej klenby, vysoko nad obyčajným, všedným svetom, tam sme si takmer padli do náručia, keď sme sa už takto ocitli v duševnej rodine kočišského zväzku. Pritlmili sme však v rozkolimbaných prsiach - pod limbami - živšie výbuchy radosti a stúpali sme ďalej.

Keď sme došli ku Belianke, nohy som mal ako z dreva a pri každom kroku ma pálili. Keby som si vtedy - nanajvýš unavený - bol sadol trochu si odpočinúť, sotva by som sa bol vedel zdvihnúť na ďalšiu cestu. Tu pri moste sa náš sprievodca s nami rozlúčil, lebo on - a bolo už poriadne neskoro večer - musel ísť nazad do hôr zbierať horec (*Gentiana crutiata*) pre kežmarského lekárnik. Teda povážte! Ja som ledva prepletal nohami a tamten sa akoby nič vracia do tých dešperátnych výšin, kde aj nocovať mieni.

A bol koniec výletu. Ale horkýže náš výlet! Nazad sme sa ledva vliekli, do Lendaku sme dorazili na psiu hanbu unavení. A tu sme názorne predviedli, čo dokáže, či zmôže hladný žalúdok. Divý austrálsky žralok, ba aj ten bájný Minotaurus, či ako sa volal, bol fušerom v porovnaní s nami. Pán Boh má vraj rôznych kostošov a veru ich mal aj pán farár lendacký. Jedli sme tak, akoby nám žalúdky boli padli do päty, dokonale sme vyprázdnil hniezdo pražených kureniec a možno sme zjedli aj kvočku k tomu. Tak veru...

Rozlúčili sme sa ešte toho istého večera s dobrým priateľom - pánom farárom a so smutným srdcom, ale plným žalúdkom sme sa vrátili domov.

V noci som spal zle, azda som bol priustatý, nohy ma pálili a lomili.

Týmto by som vlastne mohol ukončiť opis svojho výletu do Tatier. Ale chcel by som ešte aspoň stručne načrtnúť ťažkosti, ktoré nás sprevádzali na spätočnej ceste zo Spiša.

Po návrate z Tatier znovu päť dní trvalo lialo. Ak je pravda, že kométy spôsobujú rôzne neplech, tak toto iste mala na svedomí tá naša. Ale ako mi ubúdalo z dovolenky, ubúdalo aj dažďa a tak som sa 20. augusta srdečne rozlúčil a vybral so svoju čeliadku do Popradu. Pod zachmúrenými Tatrami v Studenej doline⁵⁶ a v okolí Smokovca bolo vidieť čerstvo napadnutý sneh.

Popradská čakáreň bola plná pasažierov idúcich zo smokovských kúpeľov a súdiac podľa dolnozemskeho typu a pohybu a tiež podľa hlasného až krikľavého hovoru, išlo zväčša o ženské pohlavie. Kúpeľných hostí odstrašil práve napadnuvší sneh. Boli premrznutí, na sinavých nosoch im takmer svietil mráz. Ale kytičky *Gnaphalium leontopodon* (*Edelweiss*) za klobúkmi neomylné dokazovali, že navštívili Vysoké Tatry.

Nekonečne dlho sme čakali, kým sa dovliekol vlak. Pokladník mi vysvetlil príčinu meškania: Prívalová voda tak porušila železnicu, že včera vlaky jazdili len po Hrádok, dnes našťastie až po Kral'ovany. Ach, nešťastná kométa! Pozrimeže!

„Nuž a od Kral'ovian ako ďalej?“

„To je už vaša starosť.“

A ten koľajový tyran spustil okienko a zmizol mi z očí.

„No, deti moje, to sme na tom dobre.“ Ale nebolo času na rozmýšľanie, dot'apkal sa vlak. Až po Hrádok nebolo problémov. Ale od Hrádku sme už videli dočasné mosty bez základov, telegrafické stĺpy visiace len na drôtoch a vyplavenými zemiakmi vyštrkovanú železnicu. Tu i tam bola železnica vysypaná ovsenými a konopnými snopmi. Viezli sme sa teda takmer triumfálne, že sa nám nohy - kolesá - ani zeme nedotýkali.

V Kraľovanoch bol svet, teda železnica, zabitá doskami. Vcelku zdvorilo nás tam vystrčili von, cítili sme sa ako ryby vyhodené na breh. Mne bolo veru ako Robinsonovi, keď precitol na opustenom ostrove. Zverili sme sa teda do vôle osudu. Čakárnička bola odpoly zaplnená pltníkmi, odpoly violončelami, tými istými, čo nás aj v smere nahor odprevádzali. Naraz doletela správa, že sa na tesnom kraľovianskom obzore objavili kone. Bola to zaiste veľká novina, pretože kone sú v Kraľovanoch, kde sa darí len rožnému statku, úkazom neznámym. Azda okrem školských učebníc, kde sa tu i tam ukazujú na obrázkoch. S radosťou sme sa poponáhľali k tým celokopytným ťahúňom. Okolo povoza sa už tmolili ľudia, ako keď ukazujú dromedára, lebo keď na banskobystriický Hrbčok dovezú z Krupiny prvé hrozno. Spomínaná ekvipáž pozostávala z poldruha koňa, z nepohodlného tragača a jeho majiteľa - žida. Ten sa podujal i na službu pohoniča. Za šesť zlatých nás vzal šiestich - vraj dobrého sa veľa zmesť - a k tomu i príslušnú batožinu. Bola to pekná hrbka! Keď si na to pomyslím, ešte aj teraz mi zalúpe v kostiach.

Škoda, že tam vtedy nebol nablízku fotograf. Ten čarovný obraz vyzeral asi takto: košina voza vystlatá nie síce mokrou, ale hnojovou slamou a na nej naše rozloženie bolo nasledovné - pohonič sedel na oji, chrbtom sa opieral o väčší kufor, patriaci pravotárovi H., ktorý sedel naľavo od svojho kufra, pritisnutý o rebrinu. Na kufri bol - podľa riekanky na lipe konopa, na konope hlina... - druhý menší kufriček a na ňom sedela moja mladšia dcéra, opierajúc sa laktom o židovu hlavu. Pri jej nohách, tvárou do voza obrátená, sedela moja staršia dcéra a pri jej nohách môj syn, ktorého sme ako butelku omotali slamou. V zadnej časti voza sedeli sme my dvaja, totiž ja s mojou chorľavou ženou a opierali sme sa o truhličku. Medzi kolenami som držal privrznutú bylinkársku kapsu, pred sebou na lone ťažký vak naprataný do prasknutia, popod nos sa mi pretáhalo dáždznik ako obrovský bajúz a moja hrubá bakuľa. Ej, bolože mi teplo pod tým vakom. A nemohol som sa ani pohnúť. Jedno hrešilo, druhé sa vadilo, tretie stenalo, štvrté sa smialo, piate čihíkalo, šieste nariekalo. A tak nám veselo ubiehal čas. Prišla mi na um tá žobrácka:

*Na Kolpachách často jarmoky bývajú,
staré ženičky naň chodievajú.*

*A na jednom koničku a na polvozíčku
staré ženičky naň chodievajú.*

Tento povoz a železnica - to predsa len bol príliš veľký kontrast. Nuž ale čože narobiš. Náš kočiš štekľil koníkov bičom kde len mohol, ale pobehnúť - to nešlo, ani sme to od nich popravde nemohli žiadať. Na viacerých miestach nad Oravskou vodou sme videli železničné podvaly trčať v povetrí ako klávesy. Takú galibu narobila tá kométa!

Po strašne únavnom putovaní dovezli sme sa podvečer do Vrútok. Zmeravení, s nohami pozapletanými na spôsob kosodreviny, nemohli sme sa bez pomoci podostávať dolu a ani by sme sa neboli, keby nás tak boli nechali. Museli nás folgami ako ten „roxtrox“ po kusoch vylamovať.

Nocľah sme dostali u akéhosi strážnika za dobré slovo, dobrý groš a lekársku radu. Noc predtým tam nocovali dvaja jezuiti vyhostení z Pruska. Po krátkom odpočinku sme cestovali po vrútocku - peštianskej železnici ďalej do Kremnice.

Náš spolucestovateľ pravotár H. - statočná chlapina - mal cestovať do Sliezska a Galície, ale keďže sa nedalo, musel sa tým istým povozom vrátiť nazad do Kral'ovian. Nevie, či tam došiel živý.

My sme už potom do Kremnice cestovali bez prekážok. Keď sme ráno vystupovali z vožňa, ďakoval som pánu Bohu, že sme na mieste. Ale zo samej radosti zabudli sme vo vlaku balík, a len horko-tažko sme ho dostali von, keď sa už vlak pohýnal. Ideme „Rennwiesom“ dolu - no, už je reku všetko v poriadku - keď sa tu potkne môj chlapec, spadne a moja slabá žena naň. Aj to sme prekonali. Radostne pot'ahujem zvoncom na vráta nášho príbytku - a drôt mi ostane v ruke. Vystúpim na lavicu, aby som mohol potiahnuť zhyb zvonca, prehne sa mi lavica - a ja fuk dolu. Otvoríme vráta - no ale teraz sme už naozaj doma - potkne sa mi dcéra na koryte v tmavom pitvore a v okamihu leží v ňom.

Ale najhoršie a najsmutnejšie bolo, že ako sa tento výlet veselo začal, tak sa veľmi smutne skončil. Žena mi prechorela, po viac týždňov ležala v horúčke; aj môj jediný syn Gustáv ochorel a pred ôsmimi dňami odišiel na výlet k pánu Bohu. Zanechal nás smutných, nesmierne skl'účených v tomto údolí biedy a hroznej ilúzie sveta.

10. september 1872